

Çocuk ve Gençlik Edebiyatımız Ne Durumda?

Serpil URAL*

Son yıllarda ülkemizdeki çocuk ve gençlik yayınları alanı pek hareketli. Çok sayıda kitap yayınlanıyor, okullara yazarlar gidiyor, yerel kitap fuarlarının sayısı gün geçtikçe artıyor, çeşitli nedenlerle kitap şenlikleri düzenleniyor. Yabancı ülkelerdeki fuarlara katılan yayıncılar çeviri kitap sayısını telif eser sayısını aşacak kadar çoğaltıp dünyanın her köşesinden edebiyat örneklerini okurlara ulaştırmaya çalışıyor.

Peki, bunca hareketten çocuk ve gençlere düşen bereket ne kadar? Daha geçenlerde bir arkadaşım bana, “Bu kadar uğraşıyorsunuz ama yaz tatili boyunca kitap okuyan çocuk görmedim. Hepsinin elinde cep telefonu ya da tablet vardı” dedi. Görünen o ki teknolojiyle yakın bir bağ kuran çocuk ve gençlerimiz dijital kitap “kindle”a bile pek ısınmamışlar...

Oysa genç yazarlarımızın sayısı çok arttı ve eserlerinde bugünün çocuk ve / ya da gencinin içinde yaşadığı ortamı yansıtıyor, güncel konuları işliyorlar. Okurlar gerçekten de yeterince ilgili değil mi bu gelişmelerle? Öyleyse neden?

Nedenleri bu alanda uğraş verenlerin yaşamakta olduğu çeşitli sorunlarda aramak gerekir.

Okurların en önemli sorunu kitap seçiminde yeterince bağımsız ve bilinçli olmamalarıdır.

İlköğretim dönemindeki çocuklar okuyacakları kitaplar açısından aileleri ve / ya da öğretmenler tarafından yönlendirilmekteler. Oysa öğretmenlerin çoğu çocuk edebiyatı alanındaki yeniliklerden, son çıkan kitaplardan ve alana yeni katılan yazarlardan habersizler. Konuyla ilgili bilgilerini artırmaya zamanları ya da ilgileri yoktur.

Okul kitaplıklarının çoğunda yeni yayınlara rastlanmaz. Bütçeler yetersizdir ve kitaplık sorumluları son çıkan kitapları al (a) mazlar. Ayrıca, çocukların ve gençlerin düzenli olarak girip çıkacağı, ücretsiz kitap alabileceği yerel kitaplıklar da ülkemizde yok denecek kadar azdır. Ne yazık ki toplum olarak kitaplıklardan yararlanmak gibi bir alışkanlığımız hemen hemen yok gibidir.

* Çocuk kitabı yazarı ve çizeri.

Ders kitabı dışındaki kitaplar, aileler, çocuklar ve gençler için hâlâ öncelik değildir. Bir klişe gibi tekrarlanan “Parası çok” sözüyle kitaplar yaşamımızdan dışlanmakta, bir kitap parasından çok daha fazlası gereksiz oyuncak, abur cubur ya da benzeri tüketim malı alımına harcanmaktadır. Bütçe harcamalarını yönlendiren medya ve reklam dünyasında kitaplara ayrılan yer ise, sözü edilmeyecek kadar azdır.

Oysa nitelikli kitap eleştirileri bu noktada çok işlevsel bir türdür. Eleştiriler, küçük yaştaki çocuklara kitap önerecek anne-baba ve öğretmenler ile kendi ilgi alanında kitap okumak isteyen gençler için başlıca yol göstericilerdir.

Ne var ki, ülkemizde kitap eleştirisi yerine kitap tanıtım yazıları çoğunluktadır. Hatta bunlar eleştiri kavramı ile karıştırılmaktadır. Dahası, eleştirilerin çoğu kitabı değil yazarını ya da yayıncıyı hedef alarak yapılmaktadır. Çocuk ve gençlik yayınları dünyasındaki gelişmeleri yakından izleyen, edebiyat kuramlarını içselleştirmiş ve değerlendirmelerinde nesnel olabilen eleştirimen sayısı son derece azdır.

Zaten, yukarıda da belirttiğim gibi, çocuk ve gençlik yayınlarını ele alan kitap tanıtımı ve eleştirilerin toplam sayısı da medya dünyası içinde çok az bir yer tutmaktadır.

Böyle bir ortamda genel olarak çocuk ve gençlerin ellerine geçen yayınlar, okullarına gelen birkaç yazarın kitapları ya da herhangi bir amaçla ücretsiz dağıtılan kitaplarla sınırlıdır.

Bir başka deyişle, çocuk ve gencin kitaplığı dayatılan kitaplardan oluşur. Yayın dünyasına ilgi, okuma alışkanlığı ve edebiyat zevki kazandırmaktan uzak bir ortamdır bu.

Okul öncesi dönemde kitapla olumlu ilişki kurabilmiş çocuklar okulla birlikte karışlarına çıkan bu “yetişkinlerce dayatılan kitaplar” ortamında bir süre daha kitaba olan ilgilerini koruyabilseler de, ergenlik döneminde çoğu bu özelliklerini kaybeder. Bunun bir nedeni okullardaki edebiyat derslerinde ele alınan metinlerin gencin bu özel yaş dönemindeki inişli çıkışlı psikolojik sorunlarını ele almaktan çok uzak oluşu, ikinci nedeni de piyasada ergenlik döneminin ilgilerine yönelik kitapların yeterli sayıda bulunmamasıdır.

Öte yandan yazar ve yayıncıların da kendilerine özgü sorunları vardır elbette.

Teknolojinin özellikle yeni yetişen kuşakları sarıp sarmaladığı günümüzde e-kitap çocuk ve gençlik edebiyatında ne kadar yer almalı, basılı kitap giderek yok mu olmalıdır? Bir geçiş döneminde olduğumuz yadsınamaz. E-kitap okurlar tarafından ne derece ilgi görecektir? Yoksa çocuk ve gençler e-okumadansa dijital oyun oynamayı ve cep telefonu ile konuşma rekorları kırmayı mı yeğleyecekler? E-kitaba geçiş konusunda yayıncılar ne derece cesur olmalı? Bu geçiş bir risk midir, değil midir?

Yayıncıların geniş bir dağıtım ağı olmaması da bir başka önemli sorun. Okur aradığı kitabı kolayca bulamamakta, yazar kitabını pek çok satış noktasında görememekten yakınmaktadır.

Yazarların hepsinin kolayca güvenilir bir yayıncı bulabildiklerini de söyleyemeyiz. Bugün ülkemizde hâlâ birçok yayıncı telif haklarını gerektiği gibi ödememekte, yeni basıyı yaptıklarında bunu kitabın üzerinde belirtmemekte ve yazara bildirmemekte, dolayısıyla yazar kitabının ne kadar basıldığını hiç bir zaman tam olarak bilmediği gibi telif hakkını da tam olarak alamamaktadır. Hatta kitabını basmak için yazardan maddi katkı isteyen yayıncılara sıkça rastlanmakta, bunların sayısı giderek artmaktadır.

Son yıllarda çocuk ve gençlik kitabı yazarlar çoğaldığı için yayıncılara gönderilen dosyaların sayısı da çok artmış olduğundan, yayıncıya önerdiği kitabın basılıp basılmayacağını öğrenmek ve / ya da basıldığını görmek yazar için, zaman zaman birkaç yıla varabilen, uzun bir bekleme süresi demektir. Bu durum hem yazar hem yayıncı için önemli bir sorundur.

Bir başka gerçek de her yayıncının baskı aşamasında yeterli özeni göstermeyişidir. Yazım yanlışları, dilin yanlış kullanımı, resimlerde renk bozuklukları, koyu renkler üstüne geldiği için okunmayan metinler gibi pek çok olumsuzluk bugün hâlâ çocuk kitaplarında karşımıza çıkıyor. Ne yazık ki her yayıncının nitelikli bir editörlük hizmeti sunma olanağı da bulunmamakta.

Çocuğa ve gence hayatı ve kendini tanıtan, okuma zevki ve alışkanlığı kazandıran, gelişmesine önemli katkısı olan çocuk ve gençlik edebiyatı açısından bugün ülkemizdeki duruma bakınca, “Az gittik, uz gittik ama daha çok yolumuz var” demek en doğrusudur.

Çizgi: Osman Kehri